

شماره: مب / ۱۲۲۵

تاریخ ۱۳۸۰/۱۱/۱۷

«بسمه تعالیٰ»

جهت اطلاع مدیران عامل کلیه بانکهای تجاری و تخصصی ارسال گردید.

پیرو نامه شماره مب / ۹۲۱ مورخ ۱۳۸۰/۸/۳۰ موضوع: "پیش‌نویس دستورالعمل نحوه صدور و ثبت اسناد حسابداری مرتبط با عملیات ارزی، ضمن بررسی و مطالعه نظرات بانکها، به پیوست دو روش قابل استفاده جهت حسابداری عملیات ارزی از ابتدای سال ۱۳۸۱ در مقطع یکسان‌سازی نرخ ارز ارسال می‌گردد. در اجرای این بخش‌نامه، بانکها مجاز به استفاده از یکی از دو روش مطابق با دستورالعمل ارائه شده پیوست خواهند بود. لازم است در بکارگیری هریک از روش‌های مورد نظر، امکان دسترسی سریع به اطلاعات مربوط به وضعیت ارزی در مقاطع زمانی مورد نیاز جهت تصمیم‌گیری پیرامون مداخله در بازار بین بانکی و رعایت حد مجاز وضعیت باز ارزی (دستورالعمل مربوطه متعاقباً ابلاغ خواهد گردید) و همچنین اعمال حداکثر کنترلهای داخلی، مورد ملاحظه قرار گیرد. خواهشمند است مقرر فرمایید اجرای این بخش‌نامه را به کلیه ادارات مربوطه ابلاغ نمایند. با توجه به مسائل فوق، چنانچه بانکی براساس بافت سازمانی و مجموعه نرم‌افزاری خود روش دیگری را عنوان روش اجرایی مدنظر دارد می‌تواند طرح خود را ارائه نماید تا پس از بررسیهای لازم نظر این مدیریت درخصوص طرح پیشنهادی اعلام گردد.

ضمناً بمنظور پاسخ به سوالات احتمالی، جلسه توجیهی با حضور نمایندگان آن بانک در تاریخی که متعاقباً با اطلاع خواهد رسید برگزار خواهد گردید. /ص

مدیریت کل نظارت بر بانکها و موسسات اعتباری

اداره مطالعات و مقررات بانکی

بهرام فیض زرین قلم   محمود مرتضوی

۳۸۱۶

۱۶۱۵-۱۶

بسمه تعالیٰ

"دستورالعمل نحوه صدور و ثبت اسناد حسابداری مرتبط با عملیات ارزی"

بمنظور رعایت اصول حسابداری و ایجاد یکنواختی در نحوه صدور و ثبت اسناد حسابداری مرتبط با عملیات ارزی و همچنین فراهم سازی شرایط و امکانات لازم جهت اجرای طرح یکسانسازی نرخ ارز در سال ۱۳۸۱ خواهشمند است یکی از ۲ روش ذیل را دقیقاً مطالعه و مورد اجرا قراردهند:

روش اول:

(۱) اصول اولیه در امر نظارت و اجرای عملیات حسابداری ارزی:

اصول اولیه مهمی که در امر نظارت و اجرای عملیات حسابداری ارزی بایستی ملحوظ

نظر قرارگیرد بشرح زیر می‌باشد:

۱-۱) حسابهای ارزی تحت هیچ شرایطی نباید طرف حسابهای ریالی قرارگیرد.

۱-۲) حسابهای ارزی یک نوع ارز لزوماً بایستی طرف حسابهای ارزی همان نوع ارز قرارگیرد. بدین ترتیب در موقعیکه ریال به ارز و ارز به ریال تبدیل و عملیات خرید و فروش انجام می‌شود حسابی تحت عنوان "حساب وضعیت ارزی" با ماهیت ارزی، طرف حساب ارز موردنظر قرارگرفته و معادل ریالی آن در حساب دیگری با ماهیت ریالی، تحت عنوان "حساب ارزش ریالی مبادلات ارزی"، طرف حساب ریالی مربوط قرار خواهد گرفت.

۱-۳) "حساب وضعیت ارزی" تفاضل دارائی‌ها و بدهی‌های ارزی بانک می‌باشد و "حساب ارزش ریالی مبادلات ارزی" نشانگر ارزش ریالی وضعیت ارزی است که هر دو حساب مذکور بایستی به تفکیک اسعار مختلف در دفاتر معین ثبت و نگهداری شوند.

۱-۴) معادل ریالی "حساب وضعیت ارزی" به تفکیک اسعار مختلف بایستی در هر مقطع با مانده "حساب ارزش ریالی مبادلات ارزی برابر" باشند.

۱-۵) مجموع مانده دارائی‌های ارزی (به ارز و ریال) بایستی با مجموع مانده بدھی‌های ارزی به تفکیک اسعار مختلف (با احتساب مانده حساب وضعیت ارزی) در هر مقطع برابر و موازن نه گردد.

۲) ایجاد حساب‌های "وضعیت ارزی" ، "ارزش ریالی مبادلات ارزی" و "حساب مرکز - به ارز" :

بطوریکه در فوق اشاره گردید، تفاضل دارائیها و بدھیها ارزی نشانگر وضعیت ارزی بانک می‌باشد که لازم است بمنظور ایجاد موازن نه حساب‌های ارزی و دستیابی به میزان وضعیت ارزی بانک به اسعار مختلف حسابی تحت عنوان: "حساب وضعیت ارزی" در ردیف حساب‌های ارزی بانک گشایش و معادل ریالی آن در حساب دیگری تحت عنوان "حساب ارزش ریالی مبادلات ارزی" ، در ردیف حساب‌های ریالی منعکس شود. ضمناً لازم است بمنظور حفظ توازن ارزی و رعایت اصول متدرج در بند ۱-۱ نقل و انتقالات ارزی بین شعب ارزی و شعب ارزی با اداره مرکزی و (بالعكس) از طریق "حساب مرکز به ارز" صورت پذیرد. عملیات تسویه و پایاپایی استناد حسابداری "حساب مرکز به ارز" دقیقاً همانند عملیات تسویه و پایاپایی استناد "حساب مرکز به ریال" خواهد بود با این تفاوت که برای هریک از اسعار فهرست جدایانه‌ای به ارز و ریال بایستی تهیه شود.

بمنظور تحقق اهداف مذکور لازم است در مقطع زمانی ابتدای سال ۱۳۸۱ تفاضل دارائی‌ها و بدھی‌های ارزی بانک برای هریک از اسعار بطور جداگانه شناسائی و در صورتیکه دارائی‌های ارزی بیشتر از بدھی‌های ارزی باشد استناد حسابداری زیر صادر و در دفاتر کل و معین ثبت گردد (توجه خواهند داشت در این مورد مغایرت با بند ۱-۱ این دستورالعمل بالامانع است):

بدھکار: حساب ارزش ریالی مبادلات ارزی   با استفاده از کد ۳/۱/۱۲۴

بستانکار: حساب وضعیت ارزی   با استفاده از کد ۳/۲/۶۷۰

چنانچه دارائی‌های ارزی مربوط به هریک از اسعار کمتر از بدھی‌های ارزی همان نوع ارز باشد:

بدھکار: حساب وضعیت ارزی   با استفاده از کد ۳/۱/۱۲۳۰

بستانکار: حساب ارزش ریالی مبادلات ارزی   با استفاده از کد ۳/۲/۰۶۸۰

توجه: بانکهایی که قبلاً از سرفصل حسابهای معاملات ارزی و ریالی عملیات ارزی استفاده نموده‌اند صرفاً به تغییر عناوین حسابها اقدام خواهند نمود.

در مقطع اجرای دستورالعمل علاوه بر ایجاد حسابهای فوق‌الذکر حسابی تحت عنوان "حساب مرکز به ارز" با استفاده از کد ۳/۱۱۲۲۰ در ردیف دارائی‌های ارزی و یا کد ۳/۰۷۳۰ در ردیف بدھیهای ارزی (حسب مورد) بمنظور انجام نقل و انتقالات ارزی افتتاح خواهند نمود.

(۳) نحوه صدور و ثبت اسناد حسابداری مرتبط با عملیات ارزی:

عملیات حسابداری ارزی در بانکها در ۴ گروه زیر صورت می‌گیرد:

۱-۳-۱- عملیات ارز به ارز.

۱-۳-۲- عملیات ریال به ارز و ارز به ریال (خرید و فروش ارز).

۱-۳-۳- نقل و انتقالات ارزی بین شعب داخل کشور و نقل و انتقالات ارزی فی‌ما بین شعب ارزی با اداره مرکزی و بالعکس.

۱-۳-۴- مبادلات ارزی (تبديل یک نوع ارز به نوع دیگر).

(۱) عملیات ارز به ارز:

در این نوع عملیات یک حساب ارزی بدھکار و حساب ارزی دیگر با همان نوع و در همان واحد ارزی عمل کننده بستانکار شده و طرفین دارائی‌ها و بدھیهای ارزی به یک میزان کم و یا زیاد خواهد شد. موازنۀ ارزی حسابها در اینگونه عملیات کماکان برقرار بوده و تغییری در وضعیت ارزی بانک ایجاد نخواهد شد.

مثال: با دریافت اسکناس دلار جهت واریز به حساب‌جاری ارزی دلاری مشتری ثبت سند حسابداری عبارت خواهد بود از:

بدھکار: حساب اسکناس و نقود بیگانه.

بستانکار: حساب‌جاری ارزی (به دلار).

(۲) عملیات ریال به ارز و ارز به ریال (خرید و فروش ارز):

در عملیات مذکور خرید یا فروش ارز صورت گرفته و وضعیت ارزی بانک تحت تاثیر قرار می‌گیرد:

(۱) عملیات خرید ارز:

بدھکار: اسکناس و نقود بیگانه/ یا حساب ارزی مشتری.

بستانکار: حساب وضعیت ارزی.

بدهکار: حساب ارزش ریالی مبادلات ارزی.

بستانکار: حساب صندوق / یا حساب ریالی مشتری.

۳-۲-۲) عملیات فروش ارز:

بدهکار: حساب وضعیت ارزی.

بستانکار: اسکناس و نقد بیگانه / یا حساب ارزی مشتری.

بدهکار: حساب صندوق / یا حساب ریالی مشتری

بستانکار: حساب ارزش ریالی مبادلات ارزی.

۳-۳) عملیات حسابداری نقل و انتقالات ارزی بین شعب ارزی و شعب ارزی با اداره مرکزی (و بالعکس):

۳-۳-۱) نقل و انتقالات ارزی از محل وجود ارزی مشتریان:

این قبیل نقل و انتقالات ارزی که از محل موجودی حسابهای ارزی یا وجهه ارزی تودیعی مشتریان صورت

می‌گیرد تغییری در وضعیت ارزی بانک بوجود نمی‌آورد و با بدھکار شدن یک حساب ارزی در یکی از شعب یا واحدهای ارزی، حساب ارزی دیگری در یکی از شعب یا واحد ارزی دیگر بستانکار شده و نهایتاً دارائی‌ها و بدھیهای ارزی بانک به یک نسبت کم و زیاد خواهد شد. لیکن بلحاظ حفظ موازنۀ ارزی حسابها در شعب صادر کننده و گیرنده سند بطور جداگانه و رعایت ضوابط و اصول مورد اشاره در بند ۱ این دستورالعمل لازمست نقل و انتقالات ارزی با صدور سند حسابداری بشرح ذیل از طریق "حساب مرکز به ارز" صورت پذیرد:

بدھکار: اسکناس و نقد بیگانه / یا حساب ارزی مشتری

بستانکار: حساب مرکز به ارز با استفاده از کد ۱/۱۲۲۰ یا ۳/۲۰۷۳۰ (حسب مورد)

فهرست حساب مرکز به ارز بایستی به تفکیک اسعار مختلف تهیه و تنظیم گردد و علاوه بر مبلغ به ارز،

هم ارز ریالی اسناد تنظیمی نیز در فهرست مزبور درج شود. نحوه تسویه و پایاپایی اسناد صادره و واردۀ حساب مرکز به ارز در اداره مرکزی بانک دقیقاً همانند روش تسویه و پایاپایی اسناد در حساب مرکز بربال می‌باشد که قبلاً نیز بدان اشاره گردید.

۳-۳-۲) نقل و انتقالات ارزی از محل مبادله موجودی حسابهای ریالی مشتریان به ارز:

اینگونه نقل و انتقالات که همزمان با انجام یک معامله فروش ارز صورت می‌گیرد عمدهاً مرتبط با صدور حواله‌های ارزی عهده شعب خارج از کشور یا بانکهای خارجی و واریز وجه اعتبارات اسنادی وارداتی گشايش یافته می‌باشد. در این نوع عملیات، اسناد حسابداری زیر بابت فروش ارز صادر و همزمان ارز فروخته شده بمنظور ثبت در حساب اداره مرکزی و تسویه اعلامیه بدھکار کارگزار پرداخت‌کننده از طریق "حساب مرکز به ارز" به اداره مرکزی ارسال می‌گردد:

بدهکار: حساب صندوق / حسابجاری ریالی مشتری

بستانکار: حساب ارزش ریالی مبادلات ارزی

بدهکار: حساب وضعیت ارزی

بستانکار: حساب مرکز به ارز

۴) عملیات حسابداری مبادلات ارزی (تبديل یک نوع ارز به نوع دیگر):

در مبادلات ارزی بایستی ارز ارائه شده مشتری با نرخ خرید خریداری و ارز درخواستی وی به نرخ فروخته شود. بدین منظور معادل ریالی ارز خریداری شده باید به نرخ فروش ارز درخواستی مشتری تقسیم و میزان آن مشخص گردد. در این نوع عملیات نیز مانده حسابهای "وضعیت ارزی" و "ارزش ریالی مبادلات ارزی" ارزهای خریداری شده و فروخته شده تحت تاثیر قرار گرفته و استناد حسابداری زیر صادر می‌گردد:

(مثال: خرید ۵۰۰۰ مارک ارز موجود در حسابجاری ارزی مشتری با نرخ خرید هر مارک ۱۰۵۳ ریال جهت تبدیل به اسکناس دلار با نرخ فروش هر دلار ۱۷۵۵ ریال - نرخ‌ها فرضی است).

بدهکار: حساب‌جاري ارزی مشتری

بیستانکار: حساب وضعیت ارزی (مارک) $(150000 \times 1053 = 5265000)$ ۵۰۰۰ مارک

$$(3000 \times 1705 = 5265000) \quad 3000 \text{ دلار} \quad \text{به همکار حساب وضعیت ارزی (دلار)}.$$

بستانکار: اسکنناں، نقدم سگانہ

سیدکا : حسابات شماره ۱۰۰۷۲۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰

الآن، يُمكنك إنشاء ملخصات ملائمة لبياناتك بسهولة وفعالية.

۴) احتساب سود و زیان ناشی از خرید و فروش ارز و تسعیر اقلام ارزی:

با ایجاد حسابهای وضعیت ارزی و ارزش ریالی مبادلات ارزی، موجودی‌های ارزی متعلق به بانک برای هریک از اسعار بهمراه ارزش ریالی آن در مقاطع مختلف مشخص می‌گردد.

بدين ترتيب با سنجش مجدد ارزش رiali و ضعيت ارزي بانك در هر مقطع امكان شناساني سود يا زيان ناشي از عمليات خريد و فروش ارز و تعسیر اقلام ارزي وجود خواهد داشت.

۴-۱) عملیات تسعیر اقلام دارائی به تفکیک اسعار مختلف در صورتیکه افزایش ارزش ریالی داشته باشد:

بدین منظور لازمست جداولی بر حسب نوع ارز بطور جداگانه تنظیم و ضمن درج عناوین حسابها (اقلام دارایی‌های ارزی) مانده حساب به ارز، معادل ریالی قبل از تسعیر، معادل ریالی بعد از تسعیر و نتیجه حاصل از تسعیر اقلام در آن منعکس شود. در این رابطه استناد حسابداری زیر صادر خواهدشد.

بدهکار: حسابهای ارزی (اقلام دارائی) – تنها بریال بمیزان تفاوت حاصل از تسعیر

بستانکار: حساب وضعیت ارزی

بدهکار: حساب ریالی مبادلات ارزی – بمیزان تفاوت حاصل از تسعیر

بستانکار: نتیجه معاملات و تعدیلات ارزی

۴-۲) عملیات تسعیر اقلام بدھی به تفکیک اسعار مختلف در صورتیکه افزایش ارزش ریالی داشته باشد: در این خصوص نیز بعد از تهییه و تنظیم جدول مورد نظر بشرح بند ۱-۴ استناد حسابداری زیر صادر می‌شود:

بدهکار: حساب وضعیت ارزی – تنها بریال بمیزان تفاوت حاصل از تسعیر

بستانکار: حسابهای ارزی (اقلام بدھی) – تنها بریال

بدهکار: نتیجه معاملات و تعدیلات ارزی

بستانکار: حساب ارزش ریالی مبادلات ارزی

۴-۳) استناد حسابداری عملیات تسعیر اقلام داراییها و بدھی‌های ارزی به تفکیک اسعار مختلف در صورتیکه کاهش ارزش ریالی داشته باشد بالعکس موارد مندرج در بندهای ۱-۴ و ۴-۲ خواهدبود. مانده حساب نتیجه معاملات و تعدیلات ارزی در پایان سال مالی به حساب سود و زیان منتقل می‌گردد.

(۵) توضیحات:

۵-۱) حسابهای "وضعیت ارزی" و "ارزش ریالی مبادلات ارزی" جنبه اطلاعاتی داشته و لازمست قبل از تهییه و تنظیم ترازنامه بانک با توجه به مراتب فوق و توازن مانده حسابهای مذکور از درج مانده حسابهای فوق در ترازنامه بانک خودداری شود.

۵-۲) بمنظور استفاده بهینه از اطلاعات مربوط به مانده حساب وضعیت ارزی به اسعار مختلف هنگام انجام معاملات ارزی و دستیابی به مانده واقعی وضعیت ارزی بانک، اصلاح است بانکها با اتخاذ تدابیر لازم نسبت به حذف فاصله زمانی تاریخ انجام معاملات و تاریخ ثبت استناد حسابداری مربوطه در دفاتر قانونی خصوصاً در مورد حسابهای بانک نزد شعب خارج و بانکهای خارجی اقدام نمایند.

روش دوم:

۱- اصول اولیه در امر نظارت و اجرای عملیات ارزی

۱-۱) کلیه عملیات خرید و فروش ارز چه به صورت اسکناس و چه به صورت حواله و ... و تبدیل یک نوع ارز به ارز دیگر بنابراین درخواست مشتری می‌بایست از طریق حسابهای "مرکز به ارز" و "مرکز به ریال" و به نیابت از اداره مرکزی انجام پذیرد.

۱-۲) وضعیت ارزی نشان‌دهنده تفاوت اسعار تشکیل دهنده دارائیها و بدھی‌های ارزی بانک می‌باشد که باید به تفکیک اسعار مختلف، فقط در دفاتر اداره مرکزی منعکس گردد.

۱-۳) با اجرای این دستورالعمل نتیجه حاصل از تسعیر حسابهای دارائی و بدھی‌های ارزی در شعبه واحد ارزی همواره صفر خواهد بود.

۱-۴) با اجرای این دستورالعمل تهیه آمار دریافت و پرداختهای ارزی در شعب ارزی منتفی و فقط در ادارات مرکزی تهیه خواهد شد.

۲- عملیات حسابداری معاملات ارزی

۲-۱) خرید اسکناس توسط شعبه واحد ارزی:

بد - اسکناس و نقود بیگانه	×	\$	بد - حساب مرکزی به ریال
بس - مرکز به ارز	×	\$	بس - صندوق / جاری مشتری
بد - حساب مرکزی به ریال	×	\$	بس - صندوق / جاری مشتری
بس - صندوق / جاری مشتری	×	\$	بد - حساب مرکزی به ریال

انعکاس عمليات شعبه/ واحد ارزی در اداره مرکز:

بد - مرکز به ارز $\times \$$ $\times$ ریال

بس - مرکز به ریال $\times$ ریال

بس - وضعیت ارزی $\times \$$

(۲-۲) فروش اسکناس به مشتری:

عمليات در شعبه/ واحد ارزی:

بد - صندوق / جاری ریالی مشتری $\times$ ریالی

بس - مرکز به ریال $\times$ ریال

بد - مرکز به ارز $\times \$$ $\times$ ریال

بس - اسکناس و نقود بیگانه $\times \$$ $\times$ ریال

عملیات در اداره مرکزی:

بد - مرکز به ریال $\times$ ریال

بس - مرکز به ارز $\times \$$

بد - وضعیت ارزی $\times \$$

(۳-۲) پرداخت اسکناس به مشتری از محل حساب ارزی مشتری:

بد - حساب ارزی مشتری $\times \$$ $\times$ ریال

بس - اسکناس و نقود بیگانه $\times \$$ $\times$ ریال

(۴-۲) دریافت اسکناس از مشتری جهت واریز به حساب ارزی مشتری در شعبه دیگر:

عملیات در شعبه/ واحد ارزی مبداء:

بد - اسکناس و نقود بیگانه $\times \$$ $\times$ ریال

بس - مرکز به ارز $\times \$$ $\times$ ریال

عملیات در شعبه/ واحد ارزی مقصد:

بد - حساب مرکز به ارز $\times \$$ $\times$ ریال

بس - حساب ارزی مشتری $\times \$$ $\times$ ریال

۲-۵) صدور حواله ارزی از محل وجه نقد و یا حساب جاری ریالی مشتری شامل پرداخت وجه اعتبارات استنادی و حوالجات (دانشجویی و ...):

عملیات در شعبه / واحد ارزی:

بد - صندوق / حساب جاری مشتری

بس - حساب مرکز به ریال

عملیات در اداره مرکزی:

بد - مرکز به ریال

بس - سپرده ارزی دیداری نزد بانکهای خارجی

بد - وضعیت ارزی

۲-۶) پرداخت اسکناس از خزانه‌داری به شعبه/ واحد ارزی:

عملیات در اداره مرکزی:

بد - مرکز به ارز

بس - اسکناس و نقود بیگانه

عملیات در شعبه/ واحد ارزی:

بد - اسکناس و نقود بیگانه

بس - مرکز به ارز

تبصره: استفاده از سرفصل حساب "وجه ارزی در راه" از زمان ارسال اسکناس از خزانه تا زمان رسیدن آن به شعبه طبق روال معمول انجام خواهد شد.

۲-۷) پرداخت اسکناس به مشتری به موجب حواله واردۀ ارزی:

بد - حواله‌های عهده مابه ارز

بس - اسکناس و نقود بیگانه

۳- انتقال مانده حسابهای ارزی موجود در شعب/ واحدهای ارزی به حساب مرکز به ارز در ابتدای اجرای طرح:

۳-۱) عملیات در شعب/ واحدهای ارزی:

لیست مانده حسابهای ارزی تهیه و بعد از مطابقت با مانده‌های دفتر کل مابه‌التفاوت دارایی و بدھی هر

ارز را به بدھکار (یا بستانکار) حساب مرکز به ارز همان نوع ارز منظور و متقابلاً معادل ریالی (مابه‌التفاوت معادل

ریالی دارایی و بدھی ارز مربوطه) از حساب مرکز به ریال تسویه خواهد گردید:

بد: حساب مرکز به ارز   × \$

بس: حساب مرکز به ریال   × ریال

۳-۲) عملیات در اداره مرکزی:

بد: حساب مرکز به ریال   × ریال

بس: حساب مرکز به ارز   × ریال

بد: وضعیت ارزی   × \$

۴- تسعیر حسابهای دارایی و بدهی‌های ارزی در مقاطع زمانی تعیین شده در کلیه شعب/ واحدهای ارزی بانک می‌باید انجام پذیرد، لیکن حاصل تسعیر در کلیه شعب/ واحدهای ارزی بجز اداره مرکزی بانک صفر خواهد شد.

۵- ارزش ریالی وضعیت ارزی هر ارز برابر خواهد بود با مابه التفاوت معادل ریالی حسابهای ارزی همان ارز در دفاتر اداره مرکزی بانک.

۶- بمنظور استفاده بهینه از اطلاعات مربوط به مانده حساب وضعیت ارزی به اسعار مختلف هنگام انجام معاملات ارزی و دستیابی به مانده واقعی وضعیت ارزی بانک، اصلاح است بانکها با اتخاذ تدابیر لازم نسبت به حذف فاصله زمانی تاریخ انجام معاملات و تاریخ ثبت اسناد حسابداری مربوطه در دفاتر قانونی خصوصاً در مورد حسابهای بانک نزد شعب خارج و بانکهای خارجی اقدام نمایند.